

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 24 Haziran 2024

Gönderim Tarihi: 25 Nisan 2024

Yayımlanma Tarihi: 24 Haziran 2024

Atıf Künyesi: İyiçalışkan, Ece (2024), “Emin Gürdamur’un “Ölümcül Dalgınlıklar” Öyküsü ile Dino Buzzati’nin “Bir Şeyler Olmuştu” Öyküsündeki ‘Tren’ Motifinin Mukayeseli Açından Değerlendirilmesi” **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 5, S. 1, s. 185-192.

“EMİN GÜRDAMUR’UN “ÖLÜMCÜL DALGINLIKLAR” ÖYKÜSÜ İLE DİNO BUZZATI’NİN “BİR ŞEYLER OLMUŞTU” ÖYKÜSÜNDEKİ ‘TREN’ MOTİFİNİN MUKAYESELİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ”

Ece İYİÇALIŞKAN¹

10.54566/turas.1473733

ÖZ

Mukayeseli edebiyat sahası, çağlar boyu edebiyatlar arası çeşitli etkilenmeleri ele alan bir disiplindir. Bu disiplin, iki farklı medeniyete ait eserleri, benzerlikleri ve farklılıkları yönüyle çeşitli açılardan irdeler. Bir eserde, olay örgüsü, şahıs kadrosu, zaman, mekân, tema yahut üslup, zihniyet, bakış açısı gibi anlatının temelini oluşturan unsurlar bir diğer eseri etkileyebileceği gibi, eserin içinde yer alan bazı motifler de benzer duyguları daha kapalı bir formda anlatmak açısından alımlanabilir. Bu bağlamda çalışma, ‘tren’ motifi ve bu motifin asıl ele almak istediği olgu bakımından, Dino Buzzati’nin Tanrı’yı Gören

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisanüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: ece.iyicaliskan@hbv.edu.tr, ORCID 0000-0003-4400-7557

Köpek isimli kitabında yer alan “Bir Şeyler Olmuştu” öyküsü ve Emin Gürdamur’un Yasak Ağacın Altında isimli kitabında yer alan “Ölümcül Dalgınlıklar” öyküsündeki tren motifini mukayeseli biçimde ele almak amacıyla oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mukayeseli Edebiyat, Tren Motifi, Emin Gürdamur, Dino Buzzati.

“COMPARATIVE EVALUATION OF THE 'TRAIN' MOTIF IN EMİN GÜRDAMUR'S STORY "ÖLÜMCÜL DALGINLIKLAR" AND DINO BUZZATTI'S STORY "BİR ŞEYLER OLMUŞTU"

ABSTRACT

The field of comparative literature is a discipline that addresses various inter-literary influences over the ages. This discipline examines the works, similarities and differences of two different civilizations from various angles. In one work, such as event organization, person staff, time, space, theme or style, mentality, point of view, the elements that form the basis of the narrative can affect another work, as can the elements, some motifs in the work can be taken in order to express similar feelings in a more closed form. In this context, the work is ‘tren’ motif and in terms of the fact that this motif wants to address, it is, Dino Buzzati, in his book Tanrı’yı Gören Köpek “Bir Şeyler Olmuştu” story and Emin Gurdamur’s book Yasak Ağacın Altında “Ölümcül Dalgınlıklar” in the story of to consider the train motif in comparative form created.

Keywords: Comparative Literature, Train İmage, Emin Gurdamur, Dino Buzzati.

GİRİŞ

Mukayeseli edebiyat, en basit anlamda iki edebi eserin konu, işleniş, yapı ve çeşitli tercihler bakımından benzer ya da farklı özellikler barındırması durumunu inceler. Bu bağlamda iki farklı eser, bahsi geçen nitelikler yönüyle değerlendirilirken ilk dikkat edilmesi gereken kısım eserler arası mutlak benzerlikler ve etkilenme hususudur. (Cuma, 2018: 4). Burada incelenmesi gereken farklı bir husus da bazı eserler arasında bariz bir edebi alımlama ve etkilenme gözlemlenmese de işlenen tema yahut kullanılan bir imgenin işlenişi bakımından iki eser birbirini aynalayabilmesi durumudur. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi de farklı dillerde yazılmış eserlerin konu, tema, içerik yönüyle benzer olmalarının yanında bu durumun sebeplerini de sorgular. Bahsi geçen eserler, ister aynı dillerde yazılmış ya da birbirlerinin çağdaşı olan çalışmalar olsalar dahi aralarında bariz farklılıklar olabileceği de bir gerçektir (Aytaç, 1997: 7). Ortak konular ya da benzer imgelerle ele alınan eserlerde bu hususların kullanımı yazarın özgün yaklaşımıyla mutlak surette farklılaşmaya uğrayacaktır. Bu çalışmada da mevzu bahis konu üzerinden, Emin

Gürdamur'un "Ölümcül Dalgınlıklar" isimli öyküsü ile Dino Buzzati'nin "Bir Şeyler Olmuştu" öykülerinde yer alan tren imgesinin iki farklı coğrafyaya ait olan eserler bağlamında mukayesesi ele alınacaktır.

Kronolojik bir sıra takip edildiğinde, 1958 yılında yayımlanan *Tanrı'yı Gören Köpek* kitabının yayımlanış tarihi temele alındığı vakit Dino Buzzati'nin bir bakıma etkileyici konumunda olduğu yani, zemin metnin "Bir Şeyler Olmuştu" öyküsü olduğu düşünülebilir. Buzzati'nin *Tanrı'yı Gören Köpek* kitabında yer alan yirmi iki öykü incelendiğinde tema itibarıyla bireyin öykülerin temeline alındığı, varoluşçu bir perspektifte de yaşamın sorgulandığı görülmektedir. Bu yönüyle de sadece bahsi geçen öykü değil kitaptaki diğer öyküler de tıpkı Emin Gürdamur'un ele aldığı şekliyle "temeline insanı alan" bir derinliktedir. Böylece iki yazarın tema tercihi ve insana yaklaşımları da benzerlik göstermektedir.

Gürdamur, Dino Buzzati'den esinlendiğini de çeşitli söyleşilerinde getirmiştir: "Hikâye türünde etkilendiği şahsiyetler arasında Türk edebiyatında; Rasim Özdenören, Bilge Karasu, dünya edebiyatında da Wolfgang Borchert, Dino Buzzati, Gogol gibi isimleri sıralamıştır" (İyiçalışkan, 2023: 17). Şüphesiz ki bu esinlenme, çalışmanın temeline oturan iki öykü arasındaki benzerliği kanıtlamaktadır.

"Bir Şeyler Olmuştu" ve "Ölümcül Dalgınlıklar" öyküleri bir bağlamda benzerlik taşısalar da temelde farklı kurgu ve düzende iki öykü oldukları fark edilir. Fakat burada dikkati çeken, yazarın bir eserinde kullandığı motifin, onun zihninde saklı kalan bir yönü açığa çıkarmasıdır. Tren imgesi, her iki eserde de açıkça ifade edilmese de yaşamı ve ölümü ifade etmektedir. Bu yönüyle de Buzzati ve Gürdamur'un tren motifine yüklediği anlam benzeşmektedir.

1. Öykülerin Kurgusal Nitelikleri

1.1. Dino Buzzati'nin "Bir Şeyler Olmuştu" Öyküsü

"Bir Şeyler Olmuştu", 1958 yılında yayımlanan *Tanrı'yı Gören Köpek* isimli öykü kitabının, altı sayfadan oluşan ve on üçüncü öyküsüdür. Öyküde aktarılanlar yalnızca yaşamın ufak bir kesitine denk gelmesi yönüyle de durum öyküsü niteliği taşımaktadır.

Şahıs kadrosunda yalnızca kahraman anlatıcı ve kahraman anlatıcının trende gözlemlendiği, öyküde isimleri verilmeyen kişiler yer almaktadır. Olaylar bir trenin vagonunda geçer ve anlatıcı da dahil olmak üzere yolculuk esnasında hiç kimse duraklamadan yolculuğa devam etmektedir. Trendeki yolcular mutlak sonlarını bilmemenin korku ve telaşında yolculuklarına devam etseler de kayıtsızca olanı biteni izlemektedirler. İsmi verilmeyen anlatıcı, çeşitli sorgulamalara girişse de bu trenin varacağı son istasyonu diğer yolcular gibi kendisi de algılayamamaktadır.

1.2. Emin Gürdamur'un "Ölümcül Dalgınlıklar" Öyküsü

Emin Gürdamur'un Ketebe Yayınları tarafından, 2021 yılında ilk baskısı çıkan *Yasak Ağacın Altında* isimli kitabının ilk öyküsü olan "Ölümcül Dalgınlıklar", on dokuz sayfadan oluşmaktadır. İsmi verilmeyen kahraman anlatıcının bakış açısından ele alınan bu olaylar, bir trenin vagonunda geçmekte ve anlatıcı yıllarca birlikte yolculuk yaptığı Metin ve Sezin isimli arkadaşları üzerinden "(...) hiçbir yere gitmeyen, gidiyormuş gibi görüldüğü hâlde gitmeyen (...)" (Gürdamur, 2021: 23) treni ve bir noktada da hayatını sorgulamaktadır. Bu yönüyle sembolik bir tarzda kaleme alınan bu öykü, semboller aracılığıyla insanın hayata tutunma çabasını ve mutlak sonu olan ölümü sorgular.

Hikâye, anlatıcının kendi düşüncelerini ifade ettiği giriş kısmının ardından, anlatıcının vagona girişiyle başlar. Anlatıcı, her gün aynı yerde, aynı insanlarla oturmaktadır. Sezin, sürekli rakamlarla meşguldür, Metin ise elindeki ev dekorasyonu dergisini incelemektedir. Herkes her gün aynı şeyleri yaparken anlatıcı bir gün döngüyü kırar ve Sezin'i takip etmeye başlar. Sezin'in tuhaf ve gizemli tavırları anlatıcının ilgisini çeker. Bir gün Sezin, bu takipten haberdar olur ve tüm gerçeklik ortaya çıkar. Sezin, ölmek üzere olan insanların evlerine girer ve son yolculuklarında yanında olur, sakladıkları her şeyin de bilgisine sahiptir. Anlatıcı, gizemin çözülmesinin ardından yaşamı sorgulamaya başlar ve trendeki yolcuları gözlemler. Vagonun arka tarafında dört yıl boyunca tartışan çiftte bakar, onlara nasihat vermek ister. Sezin ve anlatıcı, arasındaki sır Metin'i şüphelendirmeye başlasa da ikili gece ziyaretlerine devam eder. Sezin ve anlatıcının yaklaşması Metin'i hayal kırıklığına uğratar. Anlatıcı, kurtuluşu tartışan gençlerle diyaloga girmekte bulur. En başından beri tartışan bu çiftin aslında Sezin ve anlatıcının geçmişteki halleri olduğu anlaşılır.

2. İki Eserin Benzer Yönleri

İki öykü de hareket halinde ilerleyen bir trenin vagonunda geçer. Tren incelenen öykülerde sembolleştirilerek 'hayat'a benzetilir. Bu durum "Bir Şeyler Olmuştu" öyküsünde; "Trenler, ne çok benziyordu yaşamın kendisine!" (Buzzati, 2020: 145) ifadeleriyle karşılanırken "Ölümcül Dalgınlıklar" da;

"(...) bu trende, bu cehenneme benzeyen trende, hiçbir yere gitmeyen, gidiyormuş gibi görüldüğü hâlde gitmeyen, kendimizle bizi, hatamızla bizi, gecemizle bizi, aynı vagona hapseden, sıkıştıran, çiğneyeni parçalayan, aynı ihanetle burun buruna getiren, utandırarak, hırpalayarak saldırarak ama uzak tutarak aynı zamanda, vardırılmayarak, elimizi kolumuzu bağlayarak bu absürt bu çalakalem tren (...)" (Gürdamur, 2021: 23).

daha kapalı ve mecazî bir anlatımla tıpkı yaşama benzetilir.

Dikkati çeken bir başka özellik de trendeki yolcuların, yolculuk sonunda yüzleşecekleri

akıbet hakkında çıkarımları olsa da olmasa da gidişatı değiştirmek adına hiçbir şey yapmadan yolculuğa kayıtsızca devam etmeleridir. “Bir Şeyler Olmuştu” öyküsünde tren dışında akmaya devam eden hayatın içindeki insanlar endişeyle bir yere koşuştursalar da trenin içindeki insanlar için yazar şu ifadeyi kullanır: “Telaşsızmış izlenimi uyandırıyorlardı, karşımda oturan altmış yaşlarında bir kadın uykuya dalmak üzereydi” (Buzzati, 2020: 143). Benzer bir durum “Ölümcül Dalgınlıklar” öyküsünde de görülür: “Trendeki yolcular zaten hiçbir şeyi umursamazlar” (Gürdamur, 2021: 15). Bu yönüyle bakıldığında insanların, hayatın verdikleri ve getirdikleri karşısında hiçbir tepkide bulunmadan gündelik telaşlara devam ettiği ve sonsuz akışa sürüklendiği vurgusunun yapıldığı tespit edilebilir. İki öyküde de ortak olan ise anlatıcı şahısların, tren yolcularından ayrı olarak bu farkındalığa çoktan erişmiş ve yaşamı sorguluyor oluşlarıdır.

İki trenin de yolcularının gitmeye hazırlandığı istasyonların belirgin olmadığı dikkati çeker. “Bir Şeyler Olmuştu”da; “Gitmeye hazırlanıyorlardı. Nereye? Demek, kentleri köyleri sevinçli bir haber ayağa kaldırmamıştı. Bir tehdit, bir tehlike, bir kötü haber söz konusuydu” (Buzzati, 2020: 143) ifadelerinde yolcuları harekete geçiren bir dürtünün var olduğu görülür. “Ölümcül Dalgınlıklar”da ise; “Bir tren dolusu insan her sabah nereye gider? (...) Her gün gitmeye değer nasıl bir yer bulmuş olmalı ki yaz demeden, kış demeden, üşenmeden, aksatmadan bu demirden tabuta istiflenir” (Gürdamur, 2021: 15) ifadelerinde görüldüğü gibi nereye gittikleri belli olmayan yolcuları, her gün yolculuk yapmaya itecek bir ‘dürtü’nün varlığı yolculuğa iter. Bu öyküde temel dürtü, ‘demirden tabut’ ifadesi kullanılarak ‘ölüm’e benzetilir.

Hayat karşısında insanlığın mutlak sonu, tıpkı trenin son rotasındaki belirsizlikle bağdaşacak şekilde ‘ölüm’dür. Trendeki yolcular nereye gittiklerini bilmeden, çeşitli dürtülerin onları yönlendirmesiyle hayata tutunarak ‘yaşam yolculukları’na devam etseler de ölüm hayatın içinde bir yerde, insan yolculuğunun nihayetinde beklemektedir.

Bu kısımda yolculuk kalıbı ile yazarın aktarmak istediği kavramın derinine inildiğinde, bireyin yaşamda deneyimlediği ve zihninden geçirdiği birçok şeyin yolculukla benzerliği dikkati çeker. Yaşamın da tıpkı yolculuklar gibi belli bir başlangıcı vardır ve birey yaşamı başladığı günden beri giderek gelişmeye, yaşamayı öğrenmeye, bir şeyleri üstlenmeye başlar. Birey, bu öğrendiklerinin ışığında hayatına devam ederken doğası gereği varoluşuyla ilgili çeşitli sorgulamalarda bulunur. Aslında bu noktada birey yolculuk sürecinde -tıpkı hayat yolculuğunun bazı kesitlerinde de olduğu gibi- zihninde bir takım sorgulamaları ve kaygıları yeniden kurgular. Bahsi geçen düşünceler itibariyle de, “yol ve yolculuk insanın/bireyin dünyadaki kazanımlarını ve kişiliklerini çevreleyen, duyarlılıklarının ortaya çıkmasını sağlayan bir metafor olarak da düşünülebilir”(Şimşek, 2018: 120). Öyküde de benzer şekilde insan zihninde yer alan düşüncelerin ya bastırılmış duyguların basit bir yolculuk esnasında ortaya çıktığı görülür.

“Ölümcül Dalgınlıklar”da nereye varacağı belli olmayan ve her gün tekrarlanan seferlerle yolculuklarına devam eden “ (...) yolcular treni bırakmıyorlar. Her sabah neredeyse bir önceki günün aynısı yüz ifadesiyle gelip yerlerine oturuyorlar” (Gürdamur, 2021: 15). “Bir Şeyler Olmuştu”da da benzer şekilde yolcular tepkisiz bir şekilde yolculuklarına devam etmek durumunda hissederler: “(...) uğursuz trenimiz saat titizliğinde yoluna devam ediyordu (...) Utancımız, aşağılık bir saygı duygumuz, hiçbirimizin tepki göstermesine izin vermiyordu” (Buzzati, 2020: 145).

“Bir Şeyler Olmuştu” öyküsündeki tren yolcuları son durakta kimsenin bulunmadığı hatta “kentte artık hiçbir canlı bulamayacak” (Buzzati, 2020: 146) oldukları endişesiyle ‘mutlak son’larına erişirler. Bu mutlak sonun ‘ölüm’ olduğu gerçeği, öyküdeki “(...) varış yerindeki ortak yazgımızı öğrenecektik” (Buzzati, 2020: 145) ifadeleriyle tasdiklenmiş olur. Ölüm vurgusu, “Ölümcül Dalgınlıklar”da “(...) geldiği yere giden (...)” (Gürdamur, 2021: 17) tren benzetmesiyle sağlanır. Yaşam ve ölüm, bu yönüyle iki öyküde de tren olgusunu karşılayacak surette ele alınmıştır. “İnsanların ortak yazgısı doğum ile başlar, herkes bir müddet kendince bir yol alır ve nihayet aynı son yolculuğa çıkar, ölümle karşılaşır” (Coşkun, 2020: 66). Bu ifadelerin de desteklediği şekilde trenin içindeki yolcular, hayatın getirdiklerini kayıtsızca kabullenirken gelecek tehlikelerin sinyalini içlerinde hissetseler de bunu değiştirmek için bir şey yapmaktan acizlerdir. Bu acizlik insanın bir şeyi değiştiremeyeceğini bilmiş olmanın verdiği kayıtsızlıkla karşılanabilir ki bilinen esas şey, “(...) insanın doğum ile ölüm arasında gerçekleşen yolculuğunda bu dünyadan “geçmekte” olduğudur” (Coşkun, 2020: 60). Çünkü insanlığın ‘ortak yazgısı’ değiştirilemediği gibi insan, tıpkı “Ölümcül Dalgınlıklar” öyküsünde tren imgesi üzerinden ifade edildiği gibi “(...) geldiği yere gider (...)” (Gürdamur, 2021: 17). İki öyküde de ortak olan temel nokta, anlatıcıların hayata ve gerçekliğe dair yaptığı sorgulamaların eşliğinde asıl gerçeklikten kaçış olmadığını deneyimlemeleri olur. Burada söz konusu düşünce ise, iki öyküde de aslında sondan kaçışın olmadığıdır. İki öykünün de belirsiz sonla bitişi aslında bu sonun ölüm olduğu gerçeğini göstermektedir. İnsanlar, bir bakıma ölüm karşısındaki çaresizliğin vermiş olduğu yükü “(...) hiçbir şeyi umursamazlar” (Gürdamur, 2021: 15) ve hayatlarında tek başınadır.

“Bir Şeyler Olmuştu” öyküsünde “(...) uçar gibi giden (...)” (Buzzati, 2020: 142) trenin camından dışarıyı izleyen anlatıcı, bu yolculuğu anlamlandırmaya çalışır. Çünkü ona göre trenin dışındaki insanları “(...) yaşama sevincini alıp götürülen beklenmedik bir haberin korkusu sarmıştı (...)” (Buzzati, 2020: 142). Bundan oldukça etkilenen anlatıcı, yolculuk sürecinde başına gelecekler hakkında ipuçları yakalamak ister: “Oldukça etkilenmişim, kırları, yolları, köyleri, çiftlikleri önseziyle, kaygıyla tarıyordum” (Buzzati, 2020: 142). “Ölümcül Dalgınlıklar”da ise anlatıcının benzer sorgulamalar içinde olduğu dikkat çeker: “İnsan, başına gelenleri bir tren sarsıntısında bozkıra bakarak nasıl görebilir ki? Görebilir. Kupkuru topraklarda, belki uzak bir ağaçtan tek bir hayat emaresi

barındırmayan şu sessiz ıssızlıkta mı? Evet” (Gürdamur, 2021: 17). Verilen pasajlardan hareketle, iki öyküde de anlatıcı kahraman, trenin camından geride bıraktığı hayatı seyretmekte ve yolculuğun sonunda varacağı asıl istasyonun neresi olduğunu sorgulama halindedir.

SONUÇ

Bu çalışmada Emin Gürdamur’un “Ölümcül Dalgınlıklar” öyküsü ile Dino Buzzati’nin “Bir Şeyler Olmuştu” öyküsünde yer alan tren motifinin mukayeseli açıdan değerlendirilmesi amaçlanmıştır. İki yazarın da benzer şekilde yolculuk ekseninde kurguladığı öykülerde, esas aktarılmak istenen olgunun “hayat” ile karşılık bulması sebebiyle öyküde yer alan bazı motiflerin de hayattaki olgularla bağlantısının bulunduğu tespit edilmiştir. İki öyküde de olayların bir trenin vagonunda geçiyor olması iki eserin birbirleriyle mukayese meselesini gündeme getirirken aynı zamanda ortak olarak kullanılan bu motifin hayata benzetildiği, tren içindeki yolcuların da hayatın içinde yer alan insanlar olduğu görülmektedir.

İki öyküde de baş şahıslarının yapmış oldukları bu yolculuğu ve geride bıraktıkları yaşamlarını sorguladıkları, bu sorgulamaların eşliğinde de varoluşsal sorunların olduğu tespit edilmiştir. Buradaki bir diğer benzerlik de iki öyküde de baş şahıs dışında yer alan diğer şahısların sorgulama evresinde olmadıkları yahut bir şeyleri görmezden gelmeleridir.

Sonuç itibariyle “Ölümcül Dalgınlıklar” ve “Bir Şeyler Olmuştu” öykülerinde yazarların, öykülerinde kullandıkları imgeler ışığında sembolik bir şekilde ‘tren yolculuğunun’ yaşam ve ölümle bağdaştırıldığı, yolcuların da bu yolculukta ister istemez mutlak sona sürüklendiği ve mutlak surette de gelmekte olan sondan bir kaçışın olmadığı düşüncesi aktarılır.

KAYNAKÇA

- Aytaç, Gürsel (1997) **Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi**, Gündoğan Yayınları, Ankara
- Buzzati, Dino (2020) **Tanrı'yı Gören Köpek**, (Çev. Rekin Teksoy), Can Yay., İstanbul
- Cuma, Ahmet (2018), “Genel ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi’nin (Komparatistik) Ulusal ve Dünya Edebiyatları Ekseninde Kuramsal Açılımı”, **SEFAD**, s. 1-26.
- Coşkun, Büşra (2020) " 'Yol Metaforu' Bağlamında Mustafa Kutlu ve Rasim Özdenören Hikâyesi", **Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü**, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- İyiçalışkan, Ece (2023), "Emin Gürdamur'un Hikâyeleri ve Hikâyeciliği", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü**, (Yüksek Lisans Tezi), Konya.

Gürdamur, Emin (2021) **Yasak Ağacın Altında**, Ketebe Yay., İstanbul

Şimşek, Yasin (2018), "Yol ve Yolculuk Bağlamında Nalan Barbarosoğlu'nun Yol Işıkları Eseri", *ERDEM*, (74), s. 117-138.